

20 radnika. No, upravo zbog toga nisam mogao u tabelama povući direktnu komparaciju prije 1890. god., od koje počinje statističko razvrstavanje poduzeća s naznakom kategorije od 20 radnika.

Prema tome, mislim da bismo se morali dogovoriti što zapravo smatramo industrijom, što određujemo kao industriju, da utvrdimo, možda, što bi za naše specifične prilike trebalo smatrati veleindustrijom, jer ako ne utvrdimo zajedničke kriterije, onda će biti vrlo teško da pojedinačne rezultate, rezultate pojedinih istraživača, za pojedine regije, poredbeno upotrijebimo, da ih sintetiziramo. Dakle, mi moramo najprije raščistiti tu osnovnu jediničnu bazu da bismo mogli korisno surađivati na zajedničkom planu.

Mislim da bi kolege ekonomisti trebali reći: što oni smatraju da bi za naše prilike trebalo tretirati kao industriju; je li, možda, potrebno između obrta i industrije odrediti neku kategoriju male industrije ili neku drugu specifičnu kategoriju; u stvari, čime bi zapravo trebalo operirati u našim analizama da bismo se mogli služiti zajedničkim jezikom. Ako već ima razlika u višim sferama teorijskog razmatranja, neka barem u konkretnom istraživanju i obradi imamo zajedničke metode i pristup.

DERĐ GAL

Kolege, dopustite mi da kažem kako ja »igram u drugoj ligi privrednih historičara« i zato se ispričavam za svoju moguću neobaviještenost. Poslije nastavnih planova i programa kojima se redovno bavim ostaje mi vrlo malo vremena za ovu problematiku. Htio bih se uključiti u diskusiju upravo zbog toga što je bilo čitav niz interesantnih ideja koje su i mene potakle da razmišljam o pitanjima koja su u našoj ekonomskoj historiji veoma zapostavljena, a rekao bih kako je i sva naša ekonomska historija vrlo zapostavljena. Ako bi netko htio napraviti statistiku objavljenih radova u našim historijskim časopisima, onda sam siguran da bi količina radova iz ekonomske historije bila pri dnu ljestvice.

Poslije rata intenzivno smo počeli proučavati historiju radničkog pokreta, ali smo pristupili tom poslu, čini se, nemarksistički, ne polazeći od toga da je materijalna baza, da su ekonomski uslovi ono što određuje radnički pokret i stalno smo nastojali saznati kako se ponašala Komunistička partija i radnička klasa a nismo nastojali saznati u kojim privrednim okvirima se to ponašanje ispoljavalo. Zbog toga imamo čitav niz slabosti i danas u historiografiji radničkog pokreta u nas. Čini mi se da je naša ekonomska historija opterećena i čitavim nizom problema koji su djelomično vezani i za izvjesna prijašnja gledanja. Ima tu vrlo često i mnogo dogmatskog marksističkog opterećenja. Dopustite mi da kažem da sam upravo stoga što mogu pratiti mađarsku literaturu o toj problematici imao prilike vidjeti da su i Mađari dugo vremena plaćali danak marksističkom dogmatskom shvaćanju, da su bili opterećeni shvaćanjem da je stranac kriv za sve slabosti mađarske historije i da je u tome Beč bio na prvom mjestu i sve što je dolazilo iz Beča bilo je rđavo a sve što su Mađari radili s obzirom na Beč, to je bilo dobro.

Upravo zbog toga ostao je u mađarskoj historiografiji sve do pred pet-šest godina u upotrebi onaj termin »polukolonijalno eksploatiranje Mađarske« i uvijek se znalo tko je nju »polukolonijalno« eksploatirao, da su to bili Austrijanci. Međutim, poslije pada Rakošija jedna mala ekipa mađarskih historičara učinila je prijelom u toj historiografiji upravo na jednoj liniji koja je, čini mi se, i nama jako važna a to je linija komparativnog proučavanja mađarske ekonomske historije. Jedan rezultat tog ekonomskog poredbenog proučavanja bio je vezan za mjerenje intenziteta privrednog razvitka

Italije i Mađarske od 1870. do 1914. g. I oni koji su tvrdili do tada da ih je austrijsko eksploatiranje dovelo u polukolonijalni položaj došli su do zaključka da je samostalna Italija, koja je u tim godinama mogla raditi ekonomski što hoće, zapravo slabije prošla. Dakle, iako Italija nema nikakvog izgovora za »polukolonijalne« rezultate u svom ekonomskom razvitku u tom razdoblju, ona je u stvari, slabije prošla nego Mađarska i naravno mađarski historičari našli su se u izvjesnom čudu, a objektivna naučna istina nagnala ih je da napuste apriorističku tezu.

I mi se nalazimo u delikatnoj situaciji. Jugoslavenski narodi su se dugo vremena borili protiv strane dominacije, ta borba bila je sasvim opravdana i logična, ona je imala i određene svoje prateće taktičke potrebe, što je i historiografiji nalagao da sve što je strano na određeni način i pokaže kao loše. To važi za period od 1918. pa čak do 1945. godine do kada je opasnost restauracije Austro-Ugarske Monarhije tu i tamo još postojala, pa je za politički i patriotski angažiranu jugoslavensku historiografiju takva tendencioznost bila i sasvim razumljiva. Ali se danas nalazimo u situaciji da je Austro-Ugarska kao fantom sasvim nestala i da možemo sasvim slobodno ocjenjivati ekonomskihistorijske pojave i donositi sudove bez ikakvog opterećenja u tom smislu ili bez ikakve potrebe političkog taktiziranja u tom smjeru.

Mislim da i danas vrlo često mehanički preuzimamo teze iz tog arsenala, a to se izražava i u našim udžbenicima. Mnogo puta kad sam govorio učenicima baš o ekonomskom razvitku Bosne i Hercegovine u periodu 1878—1914. i davao izvjesne podatke koji očigledno pokazuju da se za okupacije Austro-Ugarske tu nešto dešavalo što nikako ne ulazi u one sheme koje mi imamo o toj »polukolonijalnoj« eksploataciji, onda sam se katkad zatekao u nelagodnoj situaciji, jer su mi učenici postavljali pitanja na koja nisam znao u onom trenutku »politički ispravno« odgovoriti.

Mislim da bismo se trebali tih shema, apriornih sudova osloboditi, to prije što mi se čini da vrlo često čak i formalno griješimo. Za nas svaki strani kapital odnosno svaka strana dominacija je jednaka, pa su krivi Turci jednako kao i Austrijanci ili Mađari. Drug Juzbašić je izvanredno lijepo upozorio na razlike između ponašanja mađarskog kapitala i ponašanja austrijskog kapitala i mislim da bi naša privredna historija, koja je neodvojiva od privredne historije Turske i privredne historije Austro-Ugarske Monarhije, trebala biti u tom pogledu neopterećena bilo kakvim ranijim predrasudama. Trebalo bi na bazi vrlo rigorozne analitičko-komparativne privrednohistorijske akcije doći do samostalnih zaključaka koji bi se bazirali jedino na naučnim pa samim tim i objektivnim činjenicama i ni na čem drugom.

Upravo zbog toga meni se čini da nam je danas prerano govoriti o publikaciji privredne historije Jugoslavije, upravo zbog veoma malih rezultata koje smo do sada postigli u našim istraživanjima, to prije što su to vrlo često samo prepričavanja onog što je eventualno ministarstvo trgovine i industrije, ili možda neka privredna komora u bivšoj Jugoslaviji ili možda još neka komora u Austro-Ugarskoj Monarhiji objavila, a da istraživački nismo zagazili u samostalno uobličavanje nekih činjenica koje postoje po arhivama, pa otuda i mislim da nam predstoji prilično dugačak put do cilja, do samostalne privredne historije Jugoslavije.

Međutim, rekao bih još samo jednu stvar. Meni se čini da su i naši pogledi u svijet, naši prozori u taj svijet privredne historije sasvim zamagljeni. Mene je fascinirala činjenica da su Poljaci — tu sam možda opet neobaviješten — objavili samo 1970. godine dvije privredne historije svijeta koje se bave XIX i XX stoljećem. I u tom pogledu smo siromašniji. Činjenica je da smo zbog toga u situaciji da se moramo dogovarati kakve ćemo određene termine prihvatiti i na kojoj bazi definirati pojam tvornice, da li sa 10 ili 20 radnika, iako svijet ima svoje određene i davno izgrađene kriterije u tom pogledu.

Ja mislim da bismo se morali zaista daleko organiziranije postaviti prema zadacima ekonomske historije i da je vrlo dobro što smo imali ovakav

skup kao što je i velika šteta što ga nismo imali ranije. Mislim da bismo se morali izboriti za glasilo privredne historije. Čini mi se da bi bilo interesantno osvrnuti se na još jednu stvar na koju nitko do sada još nije skrenuo pažnju. Naime, mislim da smo mi u odnosu na izvjesna monografska istraživanja vrlo tanki.

U svijetu je uobičajena praksa da se pišu monografije pojedinih poduzeća ili pojedinih regiona. Koliko sam obaviješten to se radi u socijalističkim zemljama, u Sovjetskom Savezu, u Mađarskoj, u Poljskoj, u Bugarskoj, a to isto rade i kapitalističke zemlje sa svojim određenim, naravno konkurentno ekonomskim razlozima. Međutim, jedan takav privredni gigant kao što je željezara i valjaonica Zenica nema monografiju naučno zasnovanu sa bogatom faktografijom već ima fotomonografiju koja je krcata fotografijama iz posleratnog perioda, a veoma oskudna u pogledu historijskih podataka.

SADRŽAJ — INHALT — SOMMAIRE

АСТА

HISTORICO-OECONOMICA IUGOSLAVIAE

Časopis za ekonomsku povijest Jugoslavije

Часопис за економску историју Југославије

Časopis za ekonomsko zgodovino Jugoslavije

Списание за економска историја на Југославија

VOL. I

REDAKCIJA

**IVAN ERCEG, NIKOLA GAČEŠA, KEMAL HRELJA,
DŽEVAD JUZBAŠIĆ, DANICA MILIĆ, ANĐELKO RUNJIĆ,
JOŽE ŠORN, NIKOLA VUČO, DANČO ZOGRAFSKI**

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

IVAN ERCEG

**Redakcija »Acta historico-oeconomica Iugoslaviae«, 41000 Zagreb,
Strossmayerov trg 2 (privremeno)**

**Pretplatu i narudžbe slati na »Školska knjiga«, 41000 Zagreb,
Masarykova 28**